

Zeitschrift:	Museum Helveticum ad juvandas literas in publicos usus apertum
Herausgeber:	Litteris Conradi Orellii et Soc.
Band:	- (1746)
Heft:	2
 Artikel:	Meditationis de eo, quod nimium est in studio literis inclarescendi pars posterior
Autor:	Candidus, L.
DOI:	https://doi.org/10.5169/seals-394575

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist die Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften auf E-Periodica. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Zeitschriften und ist nicht verantwortlich für deren Inhalte. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern beziehungsweise den externen Rechteinhabern. Das Veröffentlichen von Bildern in Print- und Online-Publikationen sowie auf Social Media-Kanälen oder Webseiten ist nur mit vorheriger Genehmigung der Rechteinhaber erlaubt. [Mehr erfahren](#)

Conditions d'utilisation

L'ETH Library est le fournisseur des revues numérisées. Elle ne détient aucun droit d'auteur sur les revues et n'est pas responsable de leur contenu. En règle générale, les droits sont détenus par les éditeurs ou les détenteurs de droits externes. La reproduction d'images dans des publications imprimées ou en ligne ainsi que sur des canaux de médias sociaux ou des sites web n'est autorisée qu'avec l'accord préalable des détenteurs des droits. [En savoir plus](#)

Terms of use

The ETH Library is the provider of the digitised journals. It does not own any copyrights to the journals and is not responsible for their content. The rights usually lie with the publishers or the external rights holders. Publishing images in print and online publications, as well as on social media channels or websites, is only permitted with the prior consent of the rights holders. [Find out more](#)

Download PDF: 18.08.2025

ETH-Bibliothek Zürich, E-Periodica, <https://www.e-periodica.ch>

MEDITATIONIS

De Eo, quod Nimium est
in studio Literis inclarescendi
Pars posterior.

Tandem, ut alia plura mittam, hæc ipsa inclarescendi cupido, hoc immoderatum gloriæ studium, homines in infinitas curas conjicit, animosque ab officiis, Deo, Patriæ, Liberis, præstandis, quam sæpiissime avocat. Cum vanum hoc Literis inclarescendi desiderium, altissime animis horum hominum inhæreat, eosque totos occupet, fieri aliter non potest, quam ut vera mentis tranquillitate non raro destituantur; Ingens enim illa libido libros evolvendi, & scribendi, excerptendi, cogitata sua ad gustum seculi adornandi, Eruditisque placendi, animum distrahit & turbat. Solliciti enim semper esse debent de successu laboris, & de judiciis hominum. Metuendi sunt severi Judices, qui nullo habito ordinis, stemmatis, dignitatis, & titulorum respectu,

Tom. I.

M

auc

scapham scapham appellant, vel errores graviores coarguunt, vel optime dicta male interpretantur, & acerbe perstringunt: Quod si id fiat, diu noctuque propterea animos macerant, vitam sibi met ipsis acerbam reddi clamant, Deos hominesque accusant, malignitatem Seculi deplorant, contemnuntque hunc cum certissimo Eruditionis damno conjunctum esse existimant. Nec haec sufficiunt, ad animos turbandos de parandis Apologiis, & perstringendis Adversariis quammaxime sunt solliciti, at plerumque propter iram, nec sibi, nec aliis satisfacere solent; errores enim, quos forte commiserunt, fateri nolentes, in omnes se versant partes, aliumque plane verbis suis subesse sensum clamitant, licet ille nullis fidiculis inde erui possit. Quam miser vero sit animus, tot curis distractus, pulchre vides Vir Cl. Imo vel antequam animos ad scribendum librum adjunxerunt & cuncta in ordinem digesserunt, multiplices curae circa capita eorum saliunt. Cum enim incredibili famæ siti laborent, tritæ plerumque viæ insistere nolunt, sed ut Eruditi esse videantur, argumenta rarissima, licet nullis aut paucissimis utilitatem adferant, illustranda tamen sibi sumunt. Eum in finem multi eruditi per Literas sunt consulendi, rarissimi libelli comparandi; Manuscripta saepe vetustate tantum non exesa, curiosis oculis sunt inspicienda. Mox autem morosus quidam, & lividus Bibliothecarius conatus eorum frustratur; mox cum detimento non exiguo sanitatis & pecuniæ Itinera sunt instituenda; aut si hoc non sit, prensandi amici, Fautores, Mæcenates. Eoru in gratiam quidlibet loquendum, & in cœlum saepe extollendi homines, laude indignissimi.

Con-

Coniunctum insuper est hoc studium *summo cum periculo*, in primis si ea tangunt, quæ ad Religionem spectant. Unicus saepe libellus omnem fortunam, omnem spem promotionis subvertit, licet is saepe castæ Religioni & pietati inimicus non fuerit. Postquam enim Christiani in Sectas varias abiverunt, & quælibet existimat & tuetur, se solam aliis rectam ad cœlum viam monstrare, fieri aliter non potest, quam ut illi, qui e suæ Sectæ opinionibus, licet minoris illæ momenti sint, recedunt, nociva sibi concident pericula. Quod si ineptus ille Inclarescendi ardor eos eo deduxit, ut cœlum ipsum stultitia petere, & sanctissima quæque albis dentibus ridere non dubitarint, merito pœnas luunt suæ superbiæ & pertulantiæ. Exemplo sit, ut multos alios taceam, *Tolandus*; quot tædia, molestias & persecutio nes sibi attraxit, homo intolerando fastu in præceps actus? Quot vano ambitionis æstro perciti, tandem veluti furiis agitati violentas sibi intulere manus? En tristes *Vir Cl.* fructus insanabilis morbi! En felicitatem umbraticam & vanissimam! Quoties rusticos & artifices labore manuum vitam tolerantes, ab omni fastu liberos, & rerum inter Eruditos gestarum ignaros; in iis vero, quæ ad bene beateque vivendum requiruntur, contentos intuitus sum, *Beatissimos eos prædicavi*, si cum difficulti, & anxia quorundam Eruditorum vivendi ratione eos contuli. Vedit id jam suo tempore ingeniosissimus *Montagne*, quando tom. II. Opp. pag. 351. hæc pronuntiavit: *J'ay venu en mon tems cent artisans, cent laboureurs plus sages & plus heureux, que des Recteurs de l'Université, & lesquels j'aimerois*

mieux ressembler. Non jam dicam pretiosissimum tempus ita inutiliter perdi;

*Nam fugit interea , fugit irreparabile tempus
Omnia dum capti circum vectamur amore.*

amore , inquam , tot curarum , tot occupationum , de quibus olim , cum adscriptus pœnæ dies ven- rit , ratio reddenda erit . Hoc tantum notamus , ejusmodi laudis & vanæ gloriæ cupidos , ut de- sideriis suis satisfaciant , *sanc*tissima* sæpe Religionis officia negligere* . Parum sæpe curant , utrum men- tem suam emendaverint , & tumultuantium affe- ctuum dominium compresserint , nec ne . Im- mensam illam gloriæ laudem , minime pro vitio , rationi & genio Religionis christianæ contrario , ha- bent : alieni plerumque sunt a modestia illa chri- stiana , quam discipulis suis S. Soter toties toties que inculcavit : raro amore & moderati animi stu- dio erga dissentientes sunt animati , Cœtus christia- ni incrementum parum curant , neque admodum solliciti esse solent , qua ratione grassanti passim Incredulitati & impietati obices ponant ; nimis abjecte de pietatis studio sentiunt . Eruditionem , Eruditionem semper crepant , existimantes , se cœ- litus ad illustrandas & propagandas Literas natos esse . Si Pastorum munere defunguntur , plerum- que de sacris sermonibus rite elaborandis nullam , aut exiguum habent curam ; quia amore aliorum studiorum incensi sunt : Hinc loco solidæ & per- spicuæ demonstrationis ad conscientiam hominum , adhortationumque firmissimis rationibus superstru- ctarum , audias & legas sæpe hinc inde arreptas frivolas explicationes , allusiunculas , & emble- mata . Frustra sæpe exspectes perspicuam argu- men-

mentorum rite inter se connexorum coagmentationem, ordinem & rerum gravissimarum copiam. Causam hujus mali noli quærere; tempus sanctissimis laboribus consecratum impendunt hi homines gravioribus, si Diis placet, negotiis & curis, nimirum Rei Literariæ commodis promovendis. Hinc rariores sunt, quam vulgo putatur, accurate scripti Sermones Sacri. Haud ignoro, alios dari etiam fontes hujus mali; sed incredibili studio inclarescendi multos V. D. M. præpediri, quo minus officio gravissimo satisfaciant, negabit nemo, qui quæ hinc inde peraguntur, expendit. Si publice in Cathedra Scholastica tales docent, in eo fere omnem curam reponunt, ut nimirum rariois argumenti dissertationibus magnam nominis adquirant famam; parum interea curantes, utrum optimarum artium ac disciplinarum studiis solide scientiarum principia tradant; hinc raro, ea, qua oportet, cura & diligentia, prælectiones suas publicas adornant. Mirum igitur non est, studiosos sæpe conqueri, se negligi, aut raria duntaxat, sed minus necessaria didicisse. Sed quod pessimum est in hoc negotio, dum edendis libris jugiter sunt intenti, de animis emendandis & ad virtutis normam fingendis sæpe ne cogitant quidem, quasi qualiscunque scientia, & gloriola valde dubia, quam sibi accessuram credunt, ad vitam homine sapiente dignam degendam plus conferat, quam probitas morum, amorque virtutis. Quid dicam de neglecta cura rei familiaris & liberorum? Quot sunt, qui nimia illa inclarescendi cura, & Bibliothecam magnam colligendi sedulitate commoti, curam Liberorum ad pietatem formandorum neglexerunt, & cum

detrimento familiæ ære alieno tantum non op-
 pressi fuere? Quot sunt, qui morum rusticita-
 tem propterea sibi contraxerunt, & ad civilia ne-
 gotia omnia ineptos se fecerunt? Quam pauci
 sunt, de quibus prædicare possis, quod in Tho-
 ma Moro laudat Erasmus Epist. Lib. XVII. epist. 17.
 ad Guil. Budæum: Soles (inquit) in literis tuis sub-
 inde queri, quod tua causa male audiret philologia,
 quæ tibi duo mala conciliaasset valetudinis & rei fami-
 liaris dispendium. At Morus hoc agit ut omnibus nomi-
 nibus, & apud omnes bene audiat, hoc Literis se de-
 bere prædicans, quod prosperiore sit valetudine, quod
 Optimo Principi, quod suis & exteris charus, & gra-
 tiosus, quod relatiore, quod sibi, quod amicis jucun-
 dior, quod patriæ, quod cognatis & affinibus utilior,
 quod ad aulæ commercium, quod ad procerum convi-
 etum, quod ad omnem vitæ consuetudinem accomoda-
 tor, denique quod Superis gratior. Primum male au-
 diebant studia, quod sensum communem adimerent ad-
 dicto cultori. Nulla est profectio, nulla negotia tam
 multa, tam ardua, quæ libellos Moro de manibus ex-
 cutiant, & tamen vix alium reperies qui magis sit omni-
 bus omnium horarum homo, qui ad exequium facilior,
 ad congressus magis obvius, in colloquio magis alacer,
 quique tantum veræ prudentiæ cum tanta morum sua-
 vitate conjunxerit. Quibus rebus factum est, ut quum
 ante paucos dies Literarum amor ad omne vitæ vel præ-
 fidium vel ornamentum haberetur inutilis, nunc nemo
 pene sit Magnatum, qui liberos, ut Majorum imaginibus
 dignos, agnoscat nisi bonis Literis eruditos. Hactenus
 Erasmus. Interim dum toti gloriæ cupiditati ad-
 dicti sunt, labitur tempus, vires animi & corpo-
 ris deficiunt, ardor inclarescendi cum ætate tepe-
 scere

scere incipit, ingruit tandem terminus vitæ fatalis. Qua ratione vero talia laudis & gloriæ mancipia, vitæ recte peractæ conscientia frui, & de Numinis propitia erga se voluntate certi esse possint, iis, qui Religionis naturam perspectam habent, dijudicandum relinquo. Pone hominem vanissimo hoc inclarescendi studio ardentem, & famæ cupidine captum, in lectulo emortuali constitutum, & ad plures moxabiturum, ita loqui. Ego non qualicunque ingenio ornatus ab ipsa Juventute incredibili diligentia vacavi Literis, diuque noctuque iis invigilavi; multa volumina evolvi, splendidam quin etiam Bibliothecam mihi comparavi, ingenti & insatiable desiderio, famam Eruditii consequendi, nomenque meum ad seram posteritatem transmittendi, arsi. Eum in finem elegantes quosdam & mea opinione multa Eruditione refertos libros conscripsi, ad Pietatem quidem & veram Sapientiam consequendam parum facientes, sed profundissimam meam Eruditionem abunde demonstrantes; multa corrupta & mire deturpata loca Catulli & Petronii sagacitate ingenii mei restitui: Chronologiam Sinensium & Assyriorum meliorem in ordinem digessi; ex lectione multorum Rabbinorum rariissimas conjecturas ad quædam obscuriora V. & N. Testamenti loca illustranda, collegi. Problemata quædam geometrica frustra hactenus ab Eruditis tentata, solvi: In novo systemate physico excogitando viginti & plures annos desudavi: Meditationes quasdam metaphysicas subtilissimas in lucem edidi, aut nulli, aut paucissimis profuturas, quæ tamen testes erunt sempiterni acerrimi mei judicii. Theologus fui & omnes præsentes, præteritas & tantum non futuras controversias in numerato habui: Malleus eram Hæreticorum, id est, omnium a me dissentientium; Decreta Dei quoad vixi in ordinem digessi; de

futuris Ecclesiæ fatis tam callide & asseveranter locutus sum, ut posthac omnes Prophetiæ V. Testamenti, & Apokalypsis Johannis meridiana luce clariores futuræ sint. Hæc omnia ego ingenii mei excellentia & Eruditionis quadam imminestate præstiti: dissentientes a me strenue depexos dedi, & ad πελινοδιαν redegī: multi Eruditorum de extollenda mea eruditione quasi de palma certabant; laudibus meis omnia Diaria Eruditorum resonabant. Minuti equidem quidam Doctores vehementer me impugnabant; sed nolui ignavo sanguine inquinari, cum potuisse facile in eos generosum impetum facere. Cæterum de Pietate sectanda & promovenda, de proximo adjuvando sollicitus quammaxime non fui. Non liberis, non uxori, non familiæ, uti Christianos deceperet, prospicere potui, præpeditus curis Reipublicæ literariæ exornandæ. Nunc satur laudis & dierum, præter immortalem famam, quam nulla unquam, ut credo, obliterabit ætas, pro tot sudoribus, laboribus, meditacionibus & studiis in literatum Orbem exspecto beatam immortalitatem, præmium virtutis, vitam æternam. Quid judicas Vir Cl. de tali fidei confessione? num satis sanus ejusmodi homo tibi videtur? num vanitas ejus non pellucet? at aliter tamen loqui non posset homo, qui per omnem vitam non nisi Eruditionis famam captavit, licet forte non omnia præstiterit, vel præstare potuerit, quæ eum præstissime finximus & concessimus. Ponamus ab altera parte plebejum, inter vitæ & mortis confinia positum, sic differere: Ego quidem eruditus nunquam fui, nec talem me esse unquam existimavi. Operam dedi, ut indolem atque naturam Religionis christianæ pro captu meo perspectam haberem, eaque exinde addiscerem, quæ animum meum totum

*totum in amorem Dei abripere possent! Deum amavi, colui, timui, mentem a pravis adfectionibus, ab habitu vitiorum, quantum fragilitatis humanæ ratio passa est, liberam servavi. Proximum dilexi, & quantum poteram, adjuvi. Fui vir bonus, pius, & sedulus pater familias, neminem contemsi, omnes me sapientiores, & meliores esse credidi, ut spem salutis æternæ consequendæ firmam haberem, allaboravi: Hic scopus meus, hic præcipuus labor erat; nunc animam meam tradam Soteri meo, quem amavi, nixus Patris optimi, per Christum mihi conciliati, misericordia. &c. &c. Ego vero, Vir Cl. lubentius in hujusmodi Idiotarum turbam referri cuperem, & hac ratione mori mallem, quam famam duntaxat Eruditi consequi, qui non nisi laudis obtinendæ gratia per omnem vitam Literis vacaverat. Hoc certum, Viros sapientissimos & de Literis optime meritos, peracto vitæ tempore, non tam in fama & laude Eruditio- nis, quam vero in testimonio bonæ conscientiæ, & spe certa futuræ felicitatis præsidium quæsivisse. Inter Eruditissimos & acutissimi ingenii Viros referendum esse Joh. Lokium, nemo dubitat. Hic Vir morti vicinus, epistolam scripsisse dicitur ad famosum Collinum, aperiundam demum post suum discessum. Hæc vero ita sonat: *Puissiez-vous vivre heureux, & jouir long-tems de la santé, de la liberté, du contentement d'esprit, & de toutes ces bénédictions dont la Providence vous a favorisé, & sur lesquelles votre vertu vous donne une espece de droit!* *Vous m'avez aimé lorsque je vivois, & je ne doute point que ma memoire ne vous soit chère maintenant que je suis mort.* Tout le fruit que je desire que vous en retiriez c'est de vous convaincre, que ce monde n'est qu'une scène de vanité, qui passe rapidement, & n'aporte au-*

cune solide satisfaction; il n'y a que le sentiment d'une bonne-conscience & l'esperance d'une vie à venir dont on doive faire quelque cas. C'est ce que je puis vous assurer par ma propre experiance & ce que vous éprouverez vous-même quand vous serés appellé à rendre compte. Adieu. Je vous souhaite les meilleurs de tous les biens.

J. LOCKE.

Extat hæc epistola in præfatione Abrahami le Moine, quam versioni gallicæ Libri Illustris Scherloki, Episcopi tum Bangoriensis, de *usu & finibus Prophetiarum* præmiserat. Plurima insuper adsunt testimonia Veterum, ex quibus constat, eos laudis gloriam, quæ eruditione & rebus præclare gestis paratur, non pro ultimo fine habuisse. In ea sententia erant potissimum Stoici. Huic sectæ adictus erat Persius Poëta. Hic vero *Satyra I. v. 45.* ita de hoc argumento loquitur:

*Non ego cum scribo, si forte quid aptius exit
Laudari metuam: neque enim mihi cornea fibra est.
Sed recti finemque extremumque esse recuso
EUGE tuum & BELLE.*

Ad quem locum consule Eruditissimum Casaubonum. Plinius junior, Vir modestissimus, ita Epist. L. I. ep. VIII. de se loquens ait: *Meminimus, quanto majore animo honestatis fructus in conscientia, quam in fama reponatur. Sequi enim gloria, non appeti debet: nec si casu aliquo non sequatur, idcirco quod gloriam meruit, minus pulchrum est.* Nolle autem Te hoc ita intelligere, ac si mihi persuaderem, veri nominis Pietatem cum vera Eruditione pugnare: minime hoc volo. Scio pietatem veramque Eruditionem in una sede morari posse. Neque etiam unquam existimavi, omnes promiscue Eru ditos,

ditos tam vanæ laudis cupidine captos esse; scio multos non tantum solidissima Eruditione instructos esse, sed & excellentissimis virtutibus eminere. Interim negari simul non poterit, multos Eruditorum vana duntaxat laudis cupidine esse incensos, atque iis magna cura intentos sæpe esse, quæ ad suam aliorumque felicitatem promovendam, aut parum, aut nihil conducunt.

XI. Hactenus de vanitate & gravitate vitii hujus satis egimus. Age inquiramus jam in præcipuas ejus causas, & more Medicorum, detecto morbi fonte, remedia quædam suppeditemus, quæ nostra opinione eum, si non tollere, saltem vim ejus ex parte frangere possunt. Primam & præcipuam morbi hujus causam esse existimo, *quod plerique homines ingenii vires non satis excutiant, & quid illæ valeant, quid ferre recusent, non rite examinent.* Multi aut Parentibus, aut amicis obsecundantes, ad Literarum studia animos adjungunt, nullo aut debili valde ingenio instructi, unde successu temporis oritur fastus, studiumque qualiscunque Eruditionis famam consequendi, nolunt hi homines in se descendere, & virium suarum sive naturalium sive studio adquisitarum, terminos expendere. Hinc quam primum se aliquo Eruditionis apparatu instructos esse putant, ad Literas inlustrandas se cœlitus vocatos existimant. Quantocius igitur hoc monstrandum orbi literato; eundum in publicum & laureolam Eruditi viri esse deportandam opinantur. Quod si ambitione vehementi sunt capti, & Fautorum præsidiis muniti, crescit illud desiderium cito inclarescendi, licet in ipso operis tractandi initio & medio, facile deprehendant, se exequendis, quæ suscep-
rant,

rant, pares haud esse. *Amphora cœpit institui, currente rota urceus exit.*

Accedit secundo loco, quod multi Eruditionis solidæ & Sapientiæ gustum non habent, qui fructus est præclarri duntaxat ingenii. Juvenes nunc hos, nunc illos promiscue evolverunt libros, sæpe non optimos: familiariter haud sunt usi viris vere doctis & sapientibus, qui non ridiculam, vanam, & mere scholasticam, sed solidam divinarum & humana-rum rerum cognitionem multo studio & labore consecuti sunt. Hinc quamprimum scientiarum, quæ in Gymnasiis & Academiis traduntur, fundamenta jecerunt, Diaria Eruditorum evolverunt, suppellectilem quandam librariam sibi comparaverunt, & collectanea quædam congefferunt, existimant, jam tempus adesse, ut ad edendos libros sine ulteriore mora animos adjiciant. Hactenus tamen, in quo vera Eruditio & Sapientia posita sit, per nebulas tantum vident. Existimant, eos, qui varias intelligent linguis, vastam lectionem quavis data occasione ostentent, innumerorum auctorum citationibus superbiant, audacter de quibusvis, etiam captu difficillimis, rebus loquantur, & nemini pertinacia, in semel arreptis opinionibus acriter defendendis, cedant, Veri nominis Eruditos esse. Solidum vero ab inani, certum & immotum a verisimili & falso, solerter distinguere, & pretia Scientiarum raro mentis acumine pondere, nesciunt. Hi, qualescunque tandem excollant Literas, frustra sunt. Non vident enim id, quod in Scientiis pulchrum & præcipuum est. Recte & acute de ejusmodi hominibus differit Malebranche in *præfat. Op. de Inquirenda Veritate*: *Ils étudient (inquit) plutot pour acquérir une grandeur chiméri-*

merique dans l'imagination des autres hommes, que pour donner à leur esprit plus de force & plus d'étendue. Ils font de leur tête une espèce de garde meuble, dans lequel ils entassent sans discernement & sans ordre tout ce qui porte un certain caractère d'Erudition, je veux dire tout ce qui peut paroître rare & extraordinaire, & exciter l'admiration des autres hommes. Ils font gloire de ressembler à ces Cabinets de curiosités & d'antiquités, qui n'ont rien de riche, ni de solide, & dont le prix ne depend que de la fantaisie, de la passion & du hazard, & ils ne travaillent presque jamais à se rendre l'esprit juste, & à régler les mouvements de leur cœur. Quam primum vero homines pestilenti hoc sydere adflati sunt, difficulter in viam reducuntur. Quis quis talibus veræ Eruditionis laudem detrahere, & ab inceptis revocare vult, aut morosus est, aut rerum pretia ignorat. Fas, inquiunt, odiſſe viros, nullo libros componendi studio inflammatos, nosne incepto desistere victos? Vive la Guerre des Savans; le sang y est épargné, on n'y repand que de l'ancre & barbouille.

Tertio ad ineptum hoc studium famæ fovendum, multum sæpe conferunt ipsi Literarum Doctores & Professores; quod qua ratione fiat, breviter exponam. Nimirum mature satis in adolescentibus deprehenditur fastus quidam, & magnum desiderium, seſe supra alios quavis arte extollendi, variisque ingenii, nondum maturi, fructibus superbiendi. In hoc rerum statu, erectiora ingenia non sunt deprimenda, neque studium ingenii dotes explicandi vituperandum, sed excitandum. Interim tamen Doctores publici, quod tamen sæpe facere negligunt, frequenter cum talibus ingenijis differere deberent, de disciplinarum difficultate, & ingenii

nostris imbecillitate; aliquando, si audacius de summis rebus differerent, socratica disputandi methodo essent tentandi, adeo ut inviti, mancam valde suam esse Eruditionem, fateri tenerentur. Sæpe etiam ingeminandum, eos demum sibi videri multa scire, qui nesciant quid sit scire: frequenter monendum, Modestiam veri Eruditii certissimum characterem esse, eamque Eruditioni verum conciliare decus: sine ea qualecumque scientiam Historioniam esse; Doctores Umbraticos, non sapientes, fastu turgere; turpem ignorantiam, non veri nominis Eruditionem, inflare; in medium profienda Exempla doctissimorum Virorum, qui excellentissimis ingenii dotibus ornati, ad libros tamen edendos commoveri haud potuere: quosdam in nonum, decimum, imo vicesimum annum ea, quæ chartæ illeverant, pressisse, modestissime de se locutos, & ita demum Eruditorum laudes reportasse: ostendendum, quot periculis se se objecerint illi, qui nimio in clarescendi studio commoti, neque satis Literis hactenus exculti, ad scribendos tamen libros animos adjecerunt. Memini Eruditum quendam Germaniæ Professorem sæpe solitum cum studiosis extra urbem deambulare, & si quando illi Insectum quoddam forte occurens pedibus vel baculo necarunt, ex iis serio quæsivisse, quo jure id facerent, quibusve argumentis probarent, licitum esse ejusmodi animalculo, non sine causa a Deo producto, necem inferre, & responsis suis, & exceptionibus ita eos in angustum coegisse, ut quo se verterent nesciverint. Agnovit necessitatem nostri consilii πολυμαθεῖας Plutarchus in examine quæstionis, quomodo quis suos in virtute paranda profectus sentire possit?

possit? Οἱ μεν ὡν γεωργοις (inquit) τῶν σαχυων πδιον
όρωσι τὺς κεκλημεντας και νευοντας ἐπι γης, τὺς δ' ὑποκν-
φοῖλος ἀγρομεντας ἀνω κεντας ἡγενται και αλχηνας: ὅτω
δη και των φιλοσοφειν βιβλομενων νεων, οἱ μαλισα
κενοι και βαρος ὥκ ἔχοντες, θρασος ἔχεται και σχημα
και βιδισμα και προσωπον ὑπεροψιας και ὀλιγωριας με-
σον ἀφειδεστης ἀπαντων ἀρχομενοι δε πληρυθαι και
συλλεγειν καρπον ἀποτων λογων το συβερον και φλοιω-
δες ἀπολιθονται. Και παθαπερ ἀγνειων ύγρον δεχομενων
ο κενος ἀπρ ἐκθλιβομενος ὑπεξειτιν, ὅτως ἀνθρωποις
πληρυμενοις των ἀληθινων ἀγαθων, ἐνδιδωσιν ο θυφος,
και γινεται το ὄιμα μαλαιωρον, και παυομενοι τα
δια πωγωνα και τριβωνα φρονειν μεγα, την ἀσκησιν ἐπι
την λυχην μελαφεργτι, και τω δηλικω, και πικρω
προς ἑαυτες μαλισα, τοις δάλλοις πραοτερον ἐνιυγχα-
νυστι. Το δε φιλοσοφιας ὄνομα και την τα φιλοσοφειν δο-
ξαν ὥχ ἀρπαζεστιν ἀντοις ως πρωτερον, όδε προσγραφε-
σιν, ἀλλα και προσαγορευθεις ύφετερα ταυτη τη προ-
σηγορια φθασειν ἀν ἐυφυης νεος ως ἐπειν μειδιασας και
ὑποπληθεις ἐρυθηματος.

Ἐπι ἦγω Θεος ἐιμι τι μαθανοισιν ἐισκεισ.

i.e. *Agricola quidem spicas libentius vident quæ inclina-
tæ versus terram vergunt; quæ enim ob levitatem sur-
sum attolluntur, eas inanes esse putant & cassas: Ita
& adolescentum philosophiae dare operam volentium, qui
maxime vani sunt & gravitatis expertes, audaciam ii
habent speciemque & incessum, vultumque plenum su-
perbie ac contemptus nemini parcentis: ubi vero impleri
incipiunt, fructumque e doctrina colligere, tum ferocia
ista & vanitas deponitur; ac quemadmodum vasis hu-
morem recipientibus inanis aër eliditur; ita hominibus
quando veris implentur bonis fastus decedit, & arro-
gantia remittit, cessantesque propter barbam & pallium
super-*

*superbire exercitationem ad animum transferunt, mor-
daciique & austera ratione adversum se ipsos potissimum
utentes cum aliis mansuetius colloquuntur; nomen vero
& gloriam Philosophiae non ut ante, sibi arrogant, at-
que inscribunt; sed & hoc nomine compellatus adolescens
ingenii probi rubore perfusus & subridens mature sic
occurret:*

Non ego sum Deus, ad quid me cœlestibus æquas?

Hæc vero præcepta saluberrima cum vulgo negli-
gantur, ipsique Literarum Doctores, non raro
aut veræ sapientiæ & eruditionis expertes sint, aut
fastum illum, qui mature in animis Adolescentum
radices agit, quantum in se est, non eradicare
conantur, quid mirum, si successu temporis, su-
perbia crescente, stultæ vanitatis pænas luant?

Oritur etiam (IV.) immensa laudis & inclare-
scendi cupido ex eo, quod illi qui librum aliquem
publicare volunt, judicia virorum Doctorum & amico-
rum, vel haud explicantur; vel quod ipsi amici candide
de conatibus Ipsorum mentem non aperiant, sed sæpe
laudent, quod censura dignum esset. Veteres olim,
ut ex Cicerone, Plinio aliisque constat, orationem
habituri aut librum edituri, cum amicis primo co-
gitata sua communicabant, qui laudabilis mos,
ut multa alia laudanda, nostris temporibus, in
desuetudinem venit. Tam preclare plerumque de
conatibus nostris sentimus, ut aliorum judicio,
& examine ne quidem opus esse putemus. Hinc
festinamus, cito per ora Virorum Doctorum vo-
lare cupimus, turpem putamus in scriptis, metui-
musque lituram. Cum vero oculi plus videant,
quam oculus, & alii a partium studio longius re-
moti sint quam nos, qui proprios ingenii fætus
ada-

adamamus, laudabili hoc tentamine fieri posset, ut mature defectus ingenii nostri perspiceremus, stylo & materiae limam adderemus, eaque, quæ chartis mandata sunt, rigido denuo examini subjiceremus. Vir enim Sapiens erroris admonitus

*cum tabulis animum Censoris sumet honesti,
audebit quæcunque parum splendoris habebunt
& sine pondere erunt & honore indigna ferentur
verba, mouere loco, quamvis invita recedant,
& versentur adhuc intra Penetralia Vestæ.*

Dolendum vero est, rariores esse amicos illos, qui cordatum & sincerum judicium de nostris laboribus ferant. Perverse, ut plurimum observamus regulam Soteris nostri, qua injungit, ut aliis non faciamus quod nobis fieri nollemus. Nolumus, ut alii nostra scripta rigido subjiciant examini, & male dicta notent, sed potius vehementer optamus, ut ea laudent, nostrisque sententiis album adjiciant calculum; hinc & aliis idem officium præstamus, si tamen hoc nomine digna est temeraria & ingenuo homine indigna assentatio. Verissimum est illud Senecæ quod extat Epist. 59. *Illud præcipue impedit, quod cito nobis placeamus, si invenimus qui nos viros bonos dicat, qui prudentes, qui sanctos, agnoscimus. Nec sumus modica laudatione contenti; quicquid adulatio sine pudore concessit, tanquam debitum prendimus. Optimos nos esse, sapientissimosque affirmantibus assentimur, cum sciamus illos sepius mentiri: adeoque indulgemus nobis, ut laudari velimus in id, cui contraria quammaxime facimus. Ita vero fieri aliter non potest, quam ut cæco amore abrepti, & amicorum falsis laudibus inescati, citius quam par erat, scripta nostra in publicam*

protrudamus lucem, ea admireremur, nobis plaudamus, & semel animis infuso inclarescendi studio, nullo monitore intercedente, magis magisque intumescamus.

Promovent, (quod quinto loco notari volvamus) hunc morbum, ipsi Ephemeridum Literariorum scriptores, dum libros parum accurate scriptos laudant, & fastum passim in libris regnantem non ea, qua oporteret, libertate notant. Scio non eos tantum, qui rara Eruditione, & præcellentissimo ingenio instructi sunt, libertatem habere, sua cogitata cum Eruditis communicandi. Libera est Respublica literaria: nullus Dictator hic locum habere debet. Fateor etiam, non omnes errores, qui forte in Scriptis hujus vel illius reperiuntur, acerbius esse perstringendos. Dantur mediocris ingenii & eruditionis Viri, sed qui modeste de se, suisque laboribus sentiunt, placide de aliis judicant & ad monita Virorum doctorum benevole audienda paratissimi sunt. Hi, si forte cespitaverint, byssinis verbis meliora sunt edocendi. Sed ab altera etiam parte dantur multi, qui centies dicta repetunt, nihil quod dignum legi sit, in lucem proferunt, altos tamen spiritus gerunt, Viros vere doctos lacescant, & in iis exagitandis nescio quam sapientiae & pietatis laudem querunt. Hi mea opinione ab iis, qui ejusmodi Ephemerides scribunt, ita essent notandi, ut omnium risui & contemptui exponerentur, atque in posterum modeste de se, aliisque, loquerentur, vel, quod præstaret, immaturos ingenii fœtus in ipso partu encarent. Hæc autem præstanta essent sine partium, sectaque studio. Tros Rutulusve suat, nullo discrimine est habendus. Cum vero hoc frequenter

ter variis ex causis negligatur, mirum haud est, quod indocti etiam, & non iis ingenii & Eruditio-
nis copiis instructi, quæ Scriptori verum decus
adferre possunt, pergent Litteris famam quærere,
ridiculi esse, tempus pretiosum & brevissimum
non necessariis terere, & præclare de se, suisque
meritis, sine ulla tamen sotica causa, sentire.

Vitium hoc, (VI.) laudem & famam conse-
quendi fovet & promovet communis ille error multo-
rum Eruditorum, quo imbuti existimant, cum Aristotele,
veram hominis felicitatem consistere in sola contem-
platione veritatis. *Aristoteles Ethic. Lib. X. cap. 8.*
ita de hoc argumento loquitur: Άλλα μνη ζην δε
πάντες ύπειληφασιν αὐτοὺς καὶ ἐνεργειν αἴρει: καὶ γὰρ δέ
καθευδεῖν ὠσπερ καὶ Ἐνδυμίωνα. Τω δὴ ζωῆς τοι πρατ-
τειν αἴφηρημενω, ἔτι δὲ μᾶλλον τοι ποιειν, τι λειπεῖται
πλην Θεωρίας, ὡς εἰ τοι Θεος ἐνεργεια μακαριότητι δια-
φεργα Θεωρητικαίνειν εἰπειν. Καὶ τῶν αὐνθρωπινῶν δείν
ταῦτη συγχενεῖσθαι ἐνδαιμονικοῖσι. Σημειον δε καὶ το-
μη μετεχειν τα λοιπα ζωα ἐνδαιμονιας της τοιαυτης ἐνερ-
γειας υπαρχει. i.e. at vero vivere ipsos universi
putant, quare & operari; non enim oportet eos
ut Endymionem, ajunt, dormire. Viventi igitur
ei, cui actio & multo magis effectio non tribuitur, quid-
nam aliud præter contemplationem restat. Quare opera-
tio Dei præcellens beatitudine contemplativa sine contro-
versia fuerit. Et humanarum igitur operationum ea est
homo summe felix, quæ illi maxime est cognata: signum
est hujus & animalia cætera felicitatis expertia esse. Ex
hoc Aristotelis loco patet, eum, & turbam ingen-
tem sectatorum, qui vel Eruditione florent, vel
sibi Eruditu videntur, Deum sibimetipsis similem,
adeoque imitandum putasse. Nimirum hi homi-
nes plerumque vitae tempus indefesso studio Lite-

ris vacarunt, atque ex eo summam voluptatem perceperunt. Hinc ex ingenii sui modulo, & animorum statu, non alios homines duntaxat, sed & Deum ipsum mensurantur, similique adfectioni deditum esse existimant. Sed mea opinione falluntur Stagirita, & sequaces ejus: Quanquam enim Deum jugi virtutum suarum contemplatione delectari non negemus; patet tamen, ex ipsa rerum creatione, conservatione & regimine Universi respiciendo ad τα ἀἰσθῆτα & ad τα γονῆ, potius in constanti Bonitatis, Potentiae, & Sapientiae, exercitio felicitatem Optimi Numinis consistere, quam in nuda sui & rerum creatarum contemplatione. Quid enim esset vastissima illa rerum Universitas, si Deus jugi contemplationi suarum Virtutum intentus, omnia fortuitis casibus temere ruentis materialis molis, aut hominum voluntati, permitteret, incurius rerum humanarum? Similiter in se. lix esset generis humani status, si ejus felicitas in sola contemplatione consisteret, cum plerique mortalium ad jugem ejusmodi & eruditam rerum divinarum & humanarum contemplationem sint inepti. Non negamus, animos Eruditorum ex contemplatione rerum præstantissimarum singularem capere voluptatem; neque inficias imus quodam etiam reperi, qui suavem hunc sensum, neque cum divitiis Crœsi, vel cum exquisitis etiam delitiis, facile commutaturi essent. Sed præterquam quod paucissimi ita animati sint, inficiamur, veram hominis felicitatem in hoc positam esse. Non quæritur, quam suaviter vivat talis Eruditus, sed quid Deo, sibi & societati, debeat. Sane, si quis, quod tenentur præstare omnes, radices vitiorum suorum quantum potest, evellere; si tu-

mul-

multuantum adfectuum vim frangere; si ea, quæ Deo grata sunt, quotidie præstare vult; si toti se mundo genitum esse probe meminit, &c. &c. satis habet, quod agat, & mox deprehendet, non tam in contemplatione, quam vero in jugi, perpetua, & constanti actione & labore vitam esse transigendam. Et quis credat, nos in angustum hoc corporis ergastulum vel ideo tantum conjectos, ut neglectis illis, quæ ad emendationem nostri & ad proximi utilitatem facere deberent, abstrusarum rerum contemplatione animos fatigemus, & evanida cerebri φαντασμάτα, fluxumque idearum continuo advenientium & abeuntium observemus? Quod si dicas, non quarumlibet rerum contemplatione mentem pasci, & felicem redi; sed præstantissimarum dntaxat, & divinissimarum, nodum non solvis; vel enim res illas præstantes contemplamur dntaxat, vel ideo hoc facimus, ut, quæ jugi meditatione digna esse putavimus, in vitæ usus revocemus, atque adeo variis officiis adaptemus. Prius dntaxat præstare velle absonum est. Sapiens enim nihil sine fine agit. Sed finis omnis meditationis est aetio. Confer virum doctum per omne vitæ tempus subtilissimis contemplationibus intentum, atque eo nomine valde sibi plaudentem, ceterum rerum, quæ in Ecclesia, in Republica, in familia, & domo sua aguntur, incurium, & ad vitæ varia officia & munia obeunda prorsus imparatum; confer inquam ejusmodi virum cum artifice operibus manuum sedulo intento, & victum sibi parante, ad omnia officia Deo, Patriæ, familiæ pro ingeni captu & viribus, præstanda paratissimo, ceterarum rerum, de quibus Eruditi solliciti esse so-

lent ignaro, & facile sapienti constabit, uter magis felix sit deprædicandus. Non repetam, quod supra dixi, plerosque mortalium ad fixam ejusmodi & jugem contemplationem rerum divinarum & humanarum instituendam esse ineptos; videamus in quorū rerum contemplatione tantas plerique quærant delicias. Multi animos pascunt contemplatione rerum abstrusarum, nihil, aut parum ad felicitatem omnium promovendam facientium, difficilium sæpe nugarum. Quidam delectantur abstractissimis Metaphysicorum ideis; in mundo quodam intelligibili versantur, & corpore se se indutos tantum non obliviscuntur: alii per omnem fere vitam vastissimorum corporum in cœlo fluitantium naturam, & motus contemplantur, ignota habitacula hominum in planetis degentium rimantur, ad maculas solis diligenter attendunt, vitiorum mentis plane immemores. Hic se beatum & valde felicem deprædicat, si quæ de religione inde a condito mundo usque ad suam ætatem stulte & inepte dicta sunt, perspecta habet: Alius insignem in omnis generis errantibus refellendis & perstringendis voluptatem capit, & viam ad cœlum nonnisi iis aperit, qui eadem, quæ ipse met probat, defendunt, ceteros omnes miseras orci victimas esse pronuntiat. Quidam per omnem vitam in imitanda eloquentia Ciceronis desudant, & si magnos in hoc studiorum genere fecerunt progressus, sibi vehementer plaudunt, existimantes, in hac peritia sermonis omnem sapientiam esse repositam. Denique, ut alia militam, non desunt, qui tum demum se se eruditos & felices esse putant, si veterum Romanorum & Græcorum mores & consuetudines cognitas

gnitas habent; si urere, secare, transponere verba, & cum fastu antiquis pariter & recentioribus Criticis insultare possunt. In his multi Eruditorum vitæ tempus præcipuum terunt, at qui pretia rerum novit, & quem in finem ab O. M. Numine conditi simus *αθερ παθων* expendit, nunquam sibi persuadebit, in his veram felicitatem & dignitatem hominis positam esse. Quidam ex hoc numero saepe variis sunt dediti vitiis; haec vero ubi animos vehementer occuparunt, veram mentis tranquillitatem fugant, adeo ut peracto aut ad finem vergente ætate sentiant, quam parum præsidii in multis partibus Eruditionis humanæ reperiatur. Sane hi homines mihi similes videntur Cervo illi in fabula, qui ramosa mirans laudabat cornua, tenuitatem vero crurum suorum vituperabat, cum vero venatorum vocibus excitatus, ope horum per campum fugiens canes facile elusisset, cornibus impeditus & a canibus captus, in hanc moriens erupit vocem. *O me infelicem!* qui nunc demum intelligo, ut illa mihi profuerint, quæ despiceram, & quæ laudaram, quantum luctus habuerint. Nolle me quemquam haec ita interpretari, ac si cum nescio quibus devotis animabus Literarum omnis generis culturam negligendam, aut prorsus abjiciendum putarem; sum enim ab hac opinione alienissimus; sed hoc duntaxat volo, tantum temporis, si non plus homini Christiano in primis, vacandum officiis, quæ Deo, Patriæ, Amicis, Liberisque debemus quantum consecramus optimis studiis, neque unquam haec pia studia a conatibus, laboribusque ad Eruditionem spectantibus separanda. Hoc demum mea opinione est sapere, & vere Eruditum esse.

Recte de hoc argumento differit Seneca Epistola XX. ad Lucilium suum scribens: *Te rogo ut philosophiam in præcordia ima demittas, & experimentum tui profectus capias non Oratione nec Scripto, sed animi firmitate & cupiditatum diminutione. Verba rebus proba.*
Aliud propositum est declamantibus & assensionem coru-næ captantibus, aliud his qui juvenum & otiosorum au-res disputatione varia aut volubili detinent. Facere docet Philosophia, non dicere, & hoc exigit ut ad legem quis-que suam vivat, ne orationi vita dissentiat; ut ipsa inter se vita unius sine actionum dissensione coloris sit. Maximum hoc est & officium sapientiae & indicium, ut verbis opera concordent, ut & ipse ubique, par sibi, idemque sit. Cum vero multi hæc divellant, & in sola cultura Literarum veram gloriam quærant, mirum non est, multos inclarescendi magno de-siderio tangi, licet non iis præsidiis sint muniti, quibus vera gloria comparatur.

Denique, (ut alia plura mittam) homines tanto ardore laudis & famæ incensi, non cogitant satis, de exiguis effectibus & fructibus, quos pleraque Scripta in animos hominum habent. Scopus eorum, qui cum aliis meditationes suas & labores communi-care solent, is potissimum esse debet, ut nimirum homines a gravioribus erroribus & vitiis revocent, veramque generis humani felicitatem quærant. Eum in finem traduntur præcepta variii generis, quæ felicitati hominum internæ & externæ pro-movendæ inservire possunt. Excellentissima vero præcepta & media nil prosunt, si ad vitæ usus non revocentur. Atqui experientia testatur, pau-cissimos, (ut de errantibus duntaxat agam) eo adduci, ut veritati victas dent manus. Paucissimi mortalium legere dignantur scripta, quæ de errori-

erroribus Religioni contrariis agunt. Multos vel ipsum vocabulum *Controversiarum* offendit: vel si talia aliquando legunt, faciunt id obiter, vel præjudiciis capti, accurato ea examini non submittunt, vel denique, si veritatis lux oculos aperit, fateri tamen errores aut nolunt, aut non audent. Postquam enim semel in partes itum est, plerique sententiis, quas juvenes imbibere, tanquam saxo adhærent, neque facile a se impetrare possunt, ut fateantur, se erroribus hactenus addictos fuisse. Notum insuper est, non sine periculo, non dicam errores graves, sed & leviores impugnari. Exoruntur enim statim clamores, rixæ, & contentiones. Atque hæc causa est, cur innumera scripta polemica vel nullum, vel exiguum usum habeant. Idem fere dixeris de plerisque scriptis exegeticis. Libertas interpretandi in iis duntaxat locis conceditur, quæ in controversiam non veniunt. Ubi vero de locis, quibus quælibet pars sua dogmata probare solet, agitur, frænum menti suæ injicere debet Interpres; imo vero res in quibusdam locis eo est redacta, ut, licet Interpres ex animo cuidam dogmati sit addicetus, unum vero vel alterum locum ad hoc vel illud dogma stabiendum offerri solitum rejiciat, non desint, qui clament, ipsum dogmati ipsi vere addicatum non esse. Scripsit ingeniosus Anglus libellum, quo probare voluit lectionem S. Literarum esse periculosam plane: Inter alia hoc utitur argumento, quod nimirum etiam illi, qui illas serio evolvant, & expendant, heterodoxis, & a recepta sententia alienis sententiis, & interpretationibus, imbui possent: planum est, eum ironia duntaxat uti, eosque perstringere voluisse, qui eo fine duntaxat S.

Literas legunt, ut inveniant eas opiniones, quibus a juventute subscriperunt. Et profecto huic malo vix, ut sunt res hominum, obex poni potest: videas saepe doctissimos Interpretes, ubi ad locum quendam suis opinionibus contrarium deventum est, ita se torquere, & tenebras luci inferre, ut vix in unum hominem tam diversum agendi, & ratiocinandi modum cadere posse, tibi persuadere possis. Interim res ipsa tamen verissima est. Fassus hoc est ὁ μαναγῆς Cl. Werensfelsius, Theologus, omnium, qui sapiunt, judicio, perspicacissimus. Hic vero in dissertatione sua de Scopo Interpretis ita de hac materia loquitur. *Maxima pars hominum non id agunt, ut e Scriptura discant, quid sibi credendum sit, sed ut, quod crediderunt ante, ex ea confirment.* Rapit hic quisque ad suam sententiam stabiliendam, quicquid sibi prodesse putat: quod obest detorquetur, aut nescio qua distinctione eluditur: atque ita παρερμέναι alia aliam post se trudente tantum non ubique verus Scripturæ sensus amittitur. Apostolus utilem Scripturam S. & merito prædicat ad παιδειῶν & ελεγχοῦ: unde recte adversus Doctores E. R. pertendimus omnium controversiarum, qua decidi nostra interest, decisionem in hoc libro reperiri. Et reperiatur certe, si ea mente Scripturam sacram legeremus, qua illam legere oportet. Sed fatendum est, culpa hominum pene factum esse ut Scriptura hodie ad doctrinam & redargutionem inutilis sit. Quem enim dissidentium meliora docere potest, cuius errorem corrigere, quas lites dirimere: si jam nemo quicquam in ea cernit, nisi quod vult cernere, & errans nihil aliud quam errorem suum in isto loco videre cupit, non minus quam recte sentiens veritatem? Hactenus doctus ille Vir. Mitto exempla, quæ ex aliis discipli-

plinarum partibus adduci possent. Quod si vero Viri optimi & præstantissimi, qui non tam laudem & famam quærunt, quam vero veritatis cognitionem & felicitatem hominum promotam vellent, scopo suo sæpe excidunt, paucissimosque ad veritatis cognitionem & confessionem adducunt, cur vanæ laudis tantum captatores, tantum laboris insumunt, ad famam Eruditonis consequendam?

XI. Ex iis, quæ hactenus de hoc argumento dixi, aliqua jam ratione cernis, *Vir. Cl.* quibus mediis sit utendum, ad morbum hunc epidemicum, si non prorsus tollendum, saltem immuniendum. Nimirum ante omnia necesse est ut Præceptores, Professores, & Amici, mature huic malo obicem ponant: Quod fiet, si omni data occasione vanitatem hujus vitii vivis coloribus depingant, & animos adolescentum, eruditionis opinione tumidos, continuis interrogationibus fatigent & hac ratione arrogantiæ suæ convincant. Illi vero ipsi, qui hujus morbi indicia in semet-ipsis deprehendunt, in se descendere & vires suas tentare, amicorum vero, adulatorumque benigna judicia de suis laboribus, non magni æstimare debent. &c. &c. Sed juvat, ut terminis Medicorum utar, specifica quædam proferre remedia, quæ impedire possunt, quo minus animus nimio inclarescendi studio inficiatur. Et Primum quidem erit, si Adolescentes, Literis per vitam vacaturi, philosophicas & mathematicas disciplinas rite addiscant. Notum est, has disciplinas rite addisci non posse, sine judicio quodam acuto, meditatione, attentione, & accurata idearum collatione. Hac ratione omnium optime juvenes sentiunt,

quid

quid vires valeant, quid ferre recusent. Hæ animos præparant ad ingenii humani imbecillitatem probe cognoscendam. His præparati vident, quantum requiratur ad veri nominis *Demonstracionem*: ita denique demum deprehendunt, quam multa ignoremus prorsus, quam pauca vero perfecte cognoscamus; quam facile specie veri nobis imponant sophismata, & verborum involucra; quam difficulter ex primis & immotis principiis reluctantem, & a nobis dissentientem, refellamus, & falsi convincamus. Ejusmodi meditationes seriæ nos sapientes & modestos efficere possunt; animadvertisimus enim ita, arctissimos esse scientiæ humanæ limites; hæremus enim circa natu-ram ideæ, & atomi, ut de mille aliis nil dicam. Non possem ea, quæ de hoc remedio dicenda essent, melioribus verbis exprimere quam iis, quibus usus est *Celeb. Werenfelsius*, antidotum contra Logomachias, quæ plerumque ex nimio dis-putandi & inclarescendi studio oriuntur, sup-peditaturus. Ita enim Doctissimus ille Vir, dis-sert. de *Logomachiis* cap. X. differit. *Affuescant* (inquit) *Adolescentes* meditari, animum intendere, attentionem conservare, ordine conveniente a cognitis paulatim ad incognita progredi, omnia, quæ discunt, ex principiis suis deducere: certa ab incertis, evidentia a verisimilibus, magis probabilia a minus probabilibus discernere: adsuescant quoque ignorantiam suam in ple-risque rebus animadvertere, ut discant ingenio suo & scientiæ diffidere, judicium saepe cohibere, ac tardi esse quidem in adsentiendo, sed in condemnando longe tar-diores. Exerceantur in iis ubi disputationibus locus non est, quales sunt arithmeticæ & geometricæ demon-strationes, adversus quas, si quis argumentari vellet,

meri-

merito suo ab omnibus rideretur! quæ disciplinæ ad scopum nostrum propterea quoque utilissimæ sunt, quia nullæ aliæ magis a verbis nos ad res ipsas deducunt. Hæ solæ ab omnibus vocabulis nihil significantibus penitus sunt perpurgatæ: in his solis in eo nemo fallitur, quod voces quasdam, quibus nulla in mente distincta respondet notio, memoria tenens, rem ipsam sibi intelligere videtur. Scio non cuilibet licere in his artibus condescere, sed προπαιδειας loco periculum in iis facere, saltem in eum finem, ut mature discernere discamus, quid sit scire, quid nescire, ac propterea, quid nos ipse sciamus, quid nesciamus, ubi nuda verba, ubi res ipsas teneamus, omnibus licet, & omnibus utile est, si non necessarium. Hactenus B. Werensius. Profecto saluberrimi fructus ex cognitione harum disciplinarum ad omne genus Eruditionis redundant: discimus inde, verum Scientiarum & Eruditionis pretium, in primis si his disciplinis accedat studium Ethicæ philosophicæ & christianæ. Ope philosophiae deprehendimus, in omnibus disciplinis multa reperiri non necessaria, multa ad ostentationem potius, quam vero ad veritatis inquisitionem, generisque humani utilitatem facientia. Ex ea edocemur, alia accurate esse cognoscenda, alia vero leviter transmittenda. Sine his Literis Criticus, & Philologus, nisi θεια quadam μονη placido sit ornatus ingenio, ridiculum, morosum, & superbum se se exhibebit, omnem sapientiam in apicibus Literarum, & arte conjectandi & emendandi, reponet. Theologus his disciplinis non imbutus, minime operam dabit, ut & ipse de Religionis capitibus principalibus rite sit edoctus, & ut alios de iisdem convincat; leve a momento so discernere non valens, controversias

sias nullius momenti, eodem fervore tractabit, quo discutiuntur ea, quæ cum salute connexa sunt; in dissentientes omnes promiscue parata tollet cornua; pietatis vero promovendæ studium tam acriter non urgebit. His vero rite imbutus disciplinis, operam dabit, ut animum ipsem et primum emerget suum, antequam de errantibus revincendis sollicitus sit, probe gnarus, pestilentissimam hæresin esse improbam vitam. Modestus insuper erit, mitis, & pacificus. Ea potissimum suis Auditoribus inculcabit, quæ ad veram felicitatem consequendam plurimum conferunt. Ex omni Theologiæ apparatu, exempla in medium proferet, quæ mentis nostræ in rebus divinis rite cognoscendis imbecillitatem, & imperfectionem manifestam faciunt; unde & Auditoribus suis eos commendabit, qui de articulis fundamentalibus, de vero & falso Theologorum Zelo, de docta in Theologia ignorantia &c. &c. erudite scripserunt; frequenter elegantissimos illos J. Scaligeri, quos & hic extare volo, versiculos discipulis in memoriam revocabit.

*Ne curiosus quære causas omnium
Quæcumque libris vis Prophetarum indidit
Adflata cœlo plena veraci Deo
Nec operta sacri supparo silentii
Irrumpere aude, sed prudenter præteri.
Nescire velle, quæ Magister Optimus
Docere non vult, erudita inscitia est.*

Divinum illud præceptum M. Erasmi, quod in elegantissimo libello, *de ratione veræ Theologiæ* dedit, quavis data occasione ingeminabit; sonat autem ita. *Ad veram theologiam pervenienti primum*

præ-

præceptum est, ut ad hanc philosophiam plane cœlestem
 animum adferamus ea dignum, non tantum purum ab
 omnibus, quoad fieri potest, vitiorum inquinamentis,
 verum etiam ab omni cupiditatum tumultu tranquillum
 ac quietum. Hoc sacrum limen adituri absit omnis
 fastus, procul absit illa veri nocentissima pestis, gloriæ
 famæ. Erunt forsitan, qui contrarium probaturi,
 ad omnium Seculorum experientiam, ad inge-
 niosissimum *Lucianum*, provocabunt, ex quibus
 pateat, inter Eruditos, Philosophos in primis,
 fastu, superbia, & inclarescendi studio, in præ-
 ceps actos fuisse. Non nego multos veterum &
 recentiorum Philosophorum hac labe infectos
 fuisse. Sed hoc non obstante duo repono. *Prius*
 est; omnium sapientum consensu, vitia Docen-
 tium disciplinis ipsis adscribi non debere: Ita ne-
 mo negabit, multos ex iis, quos V. D. Ministros,
 & Theologos appellamus, Religioni, quam pro-
 fitentur, minime convenienter vivere; nemo
 tamen propterea dicet, Religionem sua natura ad
 pietatis studium conferre nihil. Unde etiam sequi-
 tur, fastum, quo multi Philosophorum, turge-
 bant, non impedire, quo minus afferamus, cul-
 turam accuratam philosophicarum disciplinarum
 multum conferre ad vanæ laudis studium minu-
 endum. *Posteriorius* quod moneo hoc est; nimirum
 Philosophi nomine non intelligo hominem, qui
 duntaxat artem ratiocinandi callet, principia &
 hypotheses systematis alicujus probe intelligit, &
 adversus dissentientes eadem tueri & defendere
 potest; sed eum potissimum, qui simul animum
 a pravis affectibus purgavit; qui accuratam
 habet sui & facultatum suarum cognitionem:
 qui vera rerum & scientiarum pretia per-

specta

specta habet; qui temere nihil admittit vel rejicit: qui modestus, veri amans: uno verbo, ut dicam, eam imaginem Philosophi animo meo repræsento, qualem depinxit in suis opusculis B. *Werenfelsius*, & post Eum Vir doctissimus J. F. *Mejerus Halensis*. Hominem vero, ejusmodi virtutibus ornatum, aptissimum esse, ad inanem superbiam retundendam, nemo iverit inficias. Talis sane facile deprehendit, veram Eruditionem sine sapientia & mentis cultura locum habere non posse: sed veræ virtutis studium cum amore Literarum copulandum esse; persuasus erit, eos non recte sapere, qui multa quidem volumina evolverunt; sed in omni vitæ ratione promiscua turba sapientiores & meliores non sunt. Et quid tandem judicabunt homines Literarum rudes, si videant, Eos quos Eruditos appellamus, quosque supra ceteros mortales laudibus extollimus, ambitioni, rixandi studio, iræ præcipiti, aliisque vitiis deditos valde esse, quid inquam judicabunt de Literis & disciplinis, quas jure meritoque commendare solemus? an non tales Philosophi μεχρι των λεγειν ανευ των πραττειν in causa sunt ut Literis suum pretium non constet inter omnes? an non multi Eruditos pro umbraticis habebunt doctoribus, & eruditionem, tantopere celebratam, Charlataneriæ (ignoscant Eruditi huic vocabulo minime Ciceroniano) quoddam genus esse pertendent? Quo ipso manifestum est, cum Philosophiæ studio conjungendam esse Sapientiam, modestiam, & veri, rectique amorem. Hæ vero virtutes ad fastum, & inane inclarescendi studium, deprimendum multum conferunt.

Secundo multum ad morbum illum minuendum conferre crediderim, si Literarum Studiosi maturiore aetate eos evolvant autores, qui erudite & acute monstrarunt quam multis pleraque disciplinæ obseptæ sint difficultatibus. Dico autem maturiore aetate hoc præstandum esse; postquam nempe gravissimarum Scientiarum fundamenta rite sunt jacta, & in primis animi accuratiore notitia Theologiæ & Philosophiæ sunt imbuti. Antequam hoc factum est, nollem cuiquam auctor esse, ut libellos ejusmodi evolveret, quoniam facile in morbum alium, nimirum studium & voluptatem de omnibus dubitandi, incidere posset. Novi homines, qui, cum Philosophiæ & Theologiæ præceptis non satim imbuti ad ejusmodi libellos avide legendos animos adjecissent, in graves prolapsi sunt errores, & accedente fastu, in viam rectam reduci non potuere. Faciendum igitur hoc suaferim, quando animus accuratiore graviorum disciplinarum cognitione est instructus, ingeniumque variis exercitationibus probe exultum est. Hi enim libri animos præparant ad accuratum examen eorum, quæ hactenus a nobis credita pro veris fuerant, instituendum. Hi docent, non levibus fundamentis superstruendas esse sententias, quas defendere volumus: monstrant, saepe nos ignorare, quod pulcherrime scire nobis videmur: animos ad prudentem ἐποχὴν sectandam quasi trahunt; & quantum sit, quod ignoremus, & imperfecte cognoscamus, monent. Præconium est memoratu dignissimum, quod Cælio Calcagnino, viro sapientia non minus quam doctrina præstanti, cuius inter Eruditos, qui Seculo XVI Italiam illustrarunt, haud ignobile nomen est, in elogio se-

*Tom. I.**O**pul-*

pulcrali bibliothecæ, in qua, ut maximam vitæ partem egerat, ita condi volebat, inscripto tributum legimus. Ex diuturno enim studio in primis hoc didicisse laudatur, *mortalia contemnere, & ignorantiam suam non ignorare.* Quod dum Cl. Stolle descriptione suæ Bibliothecæ refert, subjicit: *Wenn dieses alle Gelehrten zu Herzen nähmen, so hätten wir nicht so vil Windmacher in der Welt.* Hoc testimonium debo diligentiae Cl. & doctissimi G. Albrecht, Conrectoris Frankofurti ad Mænum dignissimi mihique faventissimi, quod extat Diff. III de *docta & laudabili in studio exegetico ignorantia.* A multis egregiis & doctis viris audivi, se lectione talium librorum a fastu, superbia, *δοκτισοφία* retractos fuisse. Scio, quosdam præpostere doctos optare, ut ejusmodi libri ex orbe literato prosciberentur, & hominum manibus excuterentur. Quod si viri hi hoc tantum vellent, libros nimirum ejusmodi non promiscue ab omnibus esse legendos, minime omnium ab adolescentibus, artis ratiocinandi non satis peritis, & solidiore cognitione gravissimarum disciplinarum destitutis, pedibus in eorum sententiam ire: sed cum erectiora & præstantiora ingenia a lectione horum librorum arcere volunt, næ illi minus prudenter agunt; ita enim ratiocinando tacite confiteri videntur, eam esse vim & efficaciam illarum difficultatum, quæ contra scientiarum & Religionis fundamenta moventur; ut nihil illis cum aliqua Veri specie possit opponi. Si vero hoc falsum esse putant, quid obstat, quo minus illæ difficultates expendantur, & ad lydium rationis lapidem exigantur? num dicendum, in Religione Christiana v. gr. dari dogmata contradicto-

dictoria, quia auctores horum librorum omnem
ingenii aciem intendunt, ut hoc probent? an ni-
hil erit certi, quia Pyrrhonismum quidam defens-
dere aggressi sunt? non putarim. Ea certe do-
gmata, quibus innixa est Religio Christiana, (de
singulis opinionibus Theologorum non loquimur)
ut de principiis mathematicis & metaphysicis
jam nil dicam, tam solidis fundamentis sunt su-
perstructa, ut rigidissimum examen sustinere pos-
sint. Hoc certum, lectionem ejusmodi libello-
rum plurimum conferre posse, ad fastum, super-
biam & jactantiam, qua multi vanæ gloriæ cu-
pidi constricti sunt, si non suppressandam, sal-
tem minuendam. Quinam autem hi libri sint,
tute *Vir Cl.* optime nosti.

Immo, quod tertio loco addo, *Libri de vanitate
scientiarum, de moribus & incommodis Doctorum Um-
braticorum, similisque generis, agentes, non parum
faciunt ad inane illud gloriæ & famæ studium re-
primendum.* Longa & difficilis via est perveniendi
ad sanitatem mentis per præcepta; brevis & ex-
pedita per exempla. Qui igitur ejusmodi libros,
quorum nomina supra adduxi, evolvit, & de-
prehendit, quam ridiculos sese exhibuerint ho-
mines inepto fastu turgidi; quos risus excitarint;
quo aceto persusi fuerint a Viris doctis; ut famam,
quam immortalem reddere voluerunt, turpiter
decoixerint; tempusque melioribus consecratum
negotii misere perdiderint, ille inquam, qui
hæc serena mente expenderit, nec insanabili lau-
dis cupiditate in præceps actus est, operam da-
bit, ut potius animum gravissimis disciplinis ex-
cultum habeat, quam ut festinanter ad alios do-
cendos sese accingat. Huc etiam referre possu-

mus ipsius *Historiæ Literariæ* studium, caute & sobrie institutum. *Historia Literaria* est *Historia Sapientiæ & Stultiæ*. In ea enim ceu in brevi tabella, ut ingeniorum humanorum præstantiam & efficaciam, sic eorundem vanitatem, imbecillitatem, excessus & defectus deprehendimus, manifestum ex ea erit, plerosque Errores eruditorum a nimia inclarescendi cupiditate & famæ studio originem traxisse. Unde sapiens colligit, hæc vitia omni cura esse vitanda. Sane qui non eo animo *Historiæ Literariæ* vacat, ut sapientior, modestior, in dissentientes æquior fiat, ille nondum vera rerum pretia mihi perspexisse videtur.

Quarto tandem, & ultimo loco considerare debent homines laudis duntaxat & famæ consequendæ studio incensi, ab una parte vitæ nostræ brevitatem; ab altera officiorum, quæ Deo, proximo, & nobis debemus, necessitatem & gravitatem. Vitam nostram brevem & fluxam esse, nemo est qui inficietur. Eruditi pariter & plebeji hoc uno ore fatentur. Vita hæc brevis innumeris negotiis & curis est obsepta, quæ mentem distrahunt, & ab officiis præstandis avocant: multum temporis somno, conviviis, deambulationibus, imo nihil agendo terimus; vacamus uxoribus, reddimus amicis tempora, facultates ad bene & commode vivendum corradimus, morbis divexamur, &c. &c. præclare Manilius

- - tam sollicitis vitam consumimus annis
torquemurque metu, cæaque cupidine rerum,
æternique sènes curis, dum quærimus ævum,
perdimus & nullo votorum fine beati
victuros agimus semper, nec vivimus unquam.

Inte-

Interim ruit irreparabile tempus , & incerti sumus, quando ad plures nobis eundum sit. Hoc studium insuper inclarescendi , & libros qualescumque edendi , animos fatigat, vires corporis frangit, & non raro veri amantes in difficiles morbos præcipitat Quam ineptum vero est, vitam tot curis districtam sibi reddere acerbiorem?

Quod si ab altera parte ad officia, quæ Deo, Parentibus, Patriæ, & nobis debemus attendimus, bone Deus! quam manifestum est, eos omnes perperam agere, qui neglectis his gravissimis officiis, in id duntaxat sunt intenti, ut laudis & Eruditionis famam captent. Profecto, si homines illi, antequam perversæ huic cupiditati frena laxarent, taciti semetipsos interrogarent, utrum animos suos excellentissimarum rerum cognitione instruxissent; utrum omnibus præjudiciis, aut præcipuis saltem, quæ nos in cognitione veritatis & virtutis morantur, valedixissent; num amorem voluptatum, ambitionem, sordidum habendi studium &c. ex animis eradicavissent; num denique perspicaces, sapientes, modesti, & pii evaserint, haud dubito, quin plurimi surdo illo monitore conscientia adacti, confessuri essent, se nequidem hactenus de his officiis cogitasse, nedum ut de iis præstandis præ ceteris fuerint solliciti. Quis autem est tam absonus, ut afferat, pluris interesse, linguarum peritiam habere, locos corruptos emendare posse, quam animos turpissimis affectionibus captos correxisse? Quis sanæ mentis homo contendet, majoris momenti rem esse, scire quid *Plato*, quid *Aristoteles*, quid *Cartesius*, quid *Leibnizius*, aliisque Sophi senserint, quam ea intelligere & præstare, sine quibus

beati esse non possumus? Quis affirmaverit, præstare, omnium gentium de religione opinio-nes perspectas habere, quam ea officia rite co-gnoscere & custodire, quæ divinus Legislator no-bis injunxit, & sine quorum præstatione infeli-ces sumus? At quid aliud agunt homines nonnisi famæ cupiditate incensi, quam ut, quæ præ-stantissima sunt, negligant, aut segniter curent, in iis vero vitam potissimum consumant, quæ veram sapientiam, & mentis tranquillitatem no-bis conciliare non valent? nimirum hi homines volunt esse *duces cæcorum*, & *celeberrimi Viri*, haec tenus tamen sapientia prima destituti sunt, quæ est, stultitia caruisse: adeo verum est illud ingeniosissimi Viri D. L. M. Vayerii dictum: *Dans ce grand Hôpital des Incurables, il n'y a point des plus fous, que ceux, qui veulent guerir les autres.* Perpende mecum, *Vir Cl.* quid Deo, Patriæ & proximo debeamus. Deum, præstantissimum illud Numen, tenemur cognoscere, amare, co-lere, in communione ejus nostram salutem quæ-rere, & pro gloria ipsius promovenda omnia fa-cere & præstare; omnem vitam nostram ad Ipsius nutum componere. Debemus patriæ inservire, imo toti mundo nos genitos existimare. Sunt officia sanctissima, quæ parentibus, liberis, ami-cis, omnibus denique in universum præstanda sunt. Quam difficilia vero præstitu sunt hæc of-ficia? quæ impedimentorum, undique ingruen-tium, moles? Digna sunt, quæ hic adducantur, verba Ph. Mornæi, Viri Arte & Marte illustris, prolata in libello de *vitæ mortisque consideratione* pag. m. 42. Scientæ atque artes (inquit) mentem quidem inexhausto labore fatigant, nullam tamen duræ-

duraturam homini tranquillitatem conciliant. Quanto majore mens nostra cognitione fæta plenaque est, tanto uberiorem nobis comparare studemus, neque ulla scientia illas, quæ animum nostrum in diversa rapiunt, controversias, tollit, aut sumovet miseris tumultus mentis (ut ait Poëta) & curas, laqueata circum tecta volantes. Mentem quidem eruditione poliunt artes, vitiis ac morbo minime liberant; doctrina excultum reddunt, bonum neutriquam; scientem, haud Sapientem. Adde quod quanto quisque uberiorem nactus est cognitionem, tanto minus se profecisse fere agnoscit: quanto mens disciplinis onustior est, tanto se magis vacuam & inanem esse comperit, usque adeo etiam, ut quancunque homini in hoc mundo cognitio obtingere potest, eorum sit, quæ a nobis ignorantur vel minima portio, summaque nostra sapientia in inscitiae atque ignorantiae propriæ, universa demum hominis perfectio in imperfectionis, cognitione consistit; quam quidem ut quisque maxime consecutus est, ita & majori cæteris mortalibus sapientia præditus, facileque omnium perfectissimus. Eant igitur vanæ auræ captatores, et dicant, nihil esse quod agant; credant, se ad id tantum natos, ut non necessariis animos fatigent; ut quovis anno fœtum ingenii, qui sæpe in ipso partu enecandus effet, in lucem edant; ut sudent, consarcinent undique collectanea, et multum agendo famam quandam Eruditionis adipiscantur; lubentes hoc gaudium ipsis concedimus, dummodo fateantur, se hactenus dum hoc unum obtainere conati sunt, nondum sapere, nondum hominis sapientis, et boni civis officia implevisse. Erunt forte qui dicant,

posita veritate argumentationis meæ, multos a scribendis libris absterritum iri. Quanquam periculum nullum sit, eo res deventuras, ponamus tamen si ita velint; num propterea doloremus vices Seculi nostri? Sane felicia essent tempora nostra, si multi perituræ chartæ parcerent, et de hoc potissimum ante omnia essent solliciti, ut animos suos emendant, et vera sapientia exornarent, quam vero scribendis libris vacarent. Obruitur enim orbis tot futilibus scriptis, tot sterilibus hypothesibus, tot disputationibus, quæ parum, aut nihil valent ad generis humani commoda promovenda. Si nonnisi vere docti scriberent, haberemus pauciores, sed elegantius, et accuratius scriptos libros, nec tot vanissimorum libellorum lectione animi studiosorum corrumperentur. Amplius dico, omnes illi, qui negligunt plane officiis illis hactenus recensitis, ad libros etiam præstantissimos in lucem edendos animos adjiciunt, præpostere agunt. Negligunt enim ea, quæ omnium Sapientum judicio, gravissima et utilissima sunt; in iis autem curam omnem repnnunt, quæ minus necessaria sunt. Scio, libros publica luce dignissimos, editos ab iis, qui variis vitiis tamen erant contaminati. Sed si hi homines operam dedissent, ut probi potius, sipientes et modesti, quam vero, ut eruditæ esent, an non Deo et conscientiæ magis fecissent satis? Non negamus interim viros vere sientes, et Eruditos recte agere, et de orbe Erudito bene mereri, si studio gloriam Dei, et felicitatem generis humani promovendi, ad scribendos libros animos adjiciunt; imo exorandi sunt, ut quæ domi

domi premunt, cum literato orbe communicent,
ne malorum librorum mole obruamur.

En habes *Clarissime Vir*, quæ de eo, quod nimium est, in studio inclarescendi Literis, meditatus sum. Libere animi mei sensa aperui, quoniam et te libertatem sentiendi amare scio. Literas dedi ad Amicum candidum, simplicem, et veritatis amantissimum. Dixi de vitiis, pepercis personis. Eandem, quam amo, libertatem, aliis lubens concedo. Tu, si quæ minus accurate a me dicta putas, memineris, me non librum, aut Systema, sed Epistolam ad Amicum scripsisse.

Vale, *Vir Clarissime*, et porro, quod facere semper solitus es, fave tuo L. *Candido*.

Vale denuo.

- sal. Cap. V: 23. de tribus Hominis cœlitus
renati partibus : Cum perpetuis Annotatio-
nibus & vindiciis. Pag. 553.
- III. J. BALTH. BURCARDI Dissertatio Philo-
sophica de Assensu. Pag. 573.
- V. Mantissa Epistolica ad Controversiam de Ar-
gumento CARTESII pro Existentia Dei. Pag.
627.
- VI. Historia Vitæ & Obitus J. R. SALCHLINI,
*S. Th. in Acad. Bernensi Prof. & Collegii majo-
ris Praepositi*, breviter delineata a J. G. A. P:
641.
- VII. Vita SAMUELIS BATTIERII, *Med. Doct.
& Græc. Ling. Prof. in Acad. Basil.* Pag. 645.
- VIII. Vitæ MICHAELIS SZATHMARI, *Senio-
ris, S. Theol. & Ling. Hebr. Prof. Illustris Athe-
næi Pataicensis Rectoris Descriptio.* Pag. 649.
- IX. Nova Literaria. Pag. 654. fin.
-

Errores Operarum.

- Part. I. Pag. 3. lin. 16. *eorum. lege: earum.*
pag. 45. lin. 22. *in tales, lege: id est tales.*
- Part. II. Pag. 193. lin. 25. *offerri, lege: afferri.*
pag. 221. lin. 3. *in Notis pro 1644 lege
1674.*
pag. 252. lin. 5. *Pannonni oris. lege: Pan-
non in oris.*
pag. 254. lin. 2. *hunc ad modum legi
vult doctiss. Autor: Pars animæ chartis
nobilis hisce latet*
- Part. III. pag. 377. lin. 1. *in Notis, propendit.*
lege: *propendet.*